

Maria skolgata 83
118 53 Stockholm
Telefon 08 50 65 50 00
info@konstnarsnamnden.se
www.konstnarsnamnden.se

Till
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 2009-05-19
14-25/2009

YTTRANDE KULTURUTREDNINGEN SOU 2009:16

Härmed överlämnas Konstnärsnämndens yttrande över Kulturutredningen
SOU 2009:16

Med vänliga hälsningar

Ann Larsson

Kanslichef
ann.larsson@konstnarsnamnden.se
Telefon (direkt) +46 (0)8 506 550 80
Telefon (mobil) +46(0)70 497 89 76

Yttrande

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	3
1.2 KONSTNÄRSNÄMNDENS ALLMÄNNA BEDÖMNING	3
2. GENOMGÅNG AV BETÄNKANDET	4
DEL 1 GRUNDANALYS	4
5 Att lämna 1900-talet.....	5
6 Kulturpolitikens praktik	6
DEL 2 FÖRNYELSEPROGRAM	7
8 Mål för kulturpolitiken.....	7
9 Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning.....	8
9.4. Riksteatern	8
Riksteatern, Riksutställningar och Rikskonserter (KNs rubrik)	8
10 Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden	9
Kultur i skolan	9
Högre utbildning, forskning och eftergymnasial utbildning för kulturområdet..	9
Kulturföretagande och entreprenörskap	10
Kultur och hälsa	10
11 EU-samarbete och internationella frågor.....	10
12 Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen	11
13 Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering av kulturverksamhet	12
Stöd till alliansverksamhet och centrumbildningar	12
Kultur i arbetslivet	12
Statens kulturråds branschstöd	12
Stödet till de fria grupperna.....	12
Orkesterutredningen.....	13
Efter Framtidens kultur – behov av en ny fristående aktör.....	13
Om konstnärers villkor.....	13
Konstnärernas ekonomiska villkor.....	13
Vissa frågor om sponsring, donationer och villkoren för enskild finansiering av kulturområdet.....	14
DEL 3 KULTURPOLITIKENS ARKITEKTUR.....	15
14 Arkitektur för en samlad kulturpolitik.....	15
15 En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk.....	15

<i>16 En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö</i>	15
<i>17 En sfär för frågor om konstarna</i>	16
17.1 Inledning – motiv för sfären.....	16
17.2.2 Konstnärsnämnden.....	16
17.2.3 Sveriges Författarfond.....	18
17.2.4 Stiftelsen Svenska Filminstitutet.....	19
17.3 Överväganden och förslag.....	19
Sammanfattande bedömning.....	21
<i>18 En ny roll för Kulturrådet</i>	22
<i>19 Kulturinstitutionerna</i>	23
<i>20 Genomförande och konsekvensanalys</i>	23
3. RIKTNING FÖR EN FRAMTIDA KONSTNÄRSNÄMND OCH KONSTNÄRSPOLITIK	24
3.1 <i>Konstnärspolitik och de konstnärspolitiska målen</i>	24
3.2 <i>Gränsdragning mellan fri sektor och institution</i>	25
3.3 <i>En vision om Konstnärsnämndens framtida uppdrag</i>	27
3.3.1 <i>Bevakningen av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor</i>	27

1. Inledning

Konstnärsnämnden har till uppgift att besluta om statliga bidrag och ersättningar till konstnärer, i den utsträckning detta inte är någon annans uppgift, samt att främja internationellt konstnärsutbyte. Myndigheten ska hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet.

Konstnärsnämnden har inför sitt yttrande hört hela organisationen med styrelse, ledamöter från Bildkonstnärnsfonden, arbetsgrupperna för komponister, arbetsgruppen för musiker och sångare, arbetsgruppen för teater-, dans och filmkonstnärer samt de anställda vid myndigheten. Ledamöterna i fonden samt arbetsgrupperna är konstnärer och andra sakkunniga inom alla nämndens konstarter och representerar en stor bredd gällande geografisk hemvist, genrekunskap, mångfald i bakgrund och ålder.

Konstnärsnämnden vill i inledningen markera några av de viktigaste punkterna för en framtida kulturpolitik som kan skapa goda förutsättningar för konstnärligt skapande.

1. En stärkt nationell konstnärspolitik
2. En nationell kulturpolitik med en tydlig plats för konsten
3. Internationalisering
4. En förvaltningsstruktur som grundar sig i innehåll
5. En myndighet som tydligt har till uppgift att driva konstnärspolitiken

I det avslutande kapitlet 3 beskriver vi vad som kan ses som förslag till riktning och diskussionsområden för vissa av dessa punkter. Andra punkter anser vi förtydligas i yttrandet.

Yttrandet följer utredningens rubriksättning under del 2.

1.2 Konstnärsnämndens allmänna bedömning

Utredningens hållning är att kulturpolitik i alltför hög grad kommit att bli en konst- och konstnärspolitik. Det är enligt nämndens mening en felaktig analys. Utredningen visar själv (se kapitlet 6) med hjälp av ny och tankeväckande statistik att staten har fört en institutionell politik med kraftigt ökad budget för såväl de konstnärliga som kulturarvsinstitutionerna, som

tillsammans omfattar 60 % av den totala kulturbudgeten, medan konstarna och de enskilda konstnärerna inte har stått i centrum utan tvärtom marginaliserats och i många fall har konstnärerna helt flyttats ut ur institutionerna och därmed från det offentliga ansvaret.

Kulturutredningens omfattning och form skapar svårigheter för remissvarande instanser. Texten flätar samman fakta, analys och förslag vilket gör att det är svårt att på ett tydligt sätt ta ställning till betänkandets förslag.

2. Genomgång av betänkandet

Del 1 Grundanalys

Även om det finns mycket att säga om kulturutredningens grundanalys – framför allt att analysen saknar samband med de konkreta förslagen - begränsar sig Konstnärsnämnden till några påpekanden.

Betänkandet gör en analys av samhällsutvecklingen sedan 1974, en utveckling som onekligen varit omvälvande. Vi känner dock inte igen analysens grund och hållning. Att kulturpolitiken i Sverige skulle ha växt fram slumpvis och ad hoc och dessutom aldrig ha förändrats utan byggts på, lager för lager, är även det en historieskrivning som saknar grund.

Utredningen ställer på flera ställen, för att inte säga genomgående, konstnärer och ”kulturlivet i trängre mening” mot ”vanliga människor”, medborgarnas ”gemenskaper och aktiviteter” och ”civilsamhället” (ex vis del 1 s 160 och 228). Det är en felaktig och konstruerad motsättning. Konstnärer är i allra högsta grad en del av samhället. Utredningen uttalar sig svepande och utan belägg om ”konstområdenas bristande kontakt med samhället” och vill se en expansion av konstnärsrollen, konstnären har blivit ”medborgare, aktivist, etnolog, journalist, kulturvetare, socialarbetare...” (del 1 s 234). Allt detta har konstnärer dock alltid varit, men det kan utredarna inte se eftersom de ignorerar att konst är kommunikation i olika former och format och att den som sådan interagerar med samhället och medborgarna, som har sin tolkningsfrihet. Den konst som inte kommunicerar finns helt enkelt inte.

Grundanalysen gör även ett motsatspar av konstarna och kulturen och tycks till och med gå så långt att det på något sätt är konstarnas inneboende konservatism och förmenta ovilja att vara en del av samhället som gör att kulturpolitiken inte har större genomslagskraft i samhället. För Konstnärsnämnden är dessa åsikter främmande och närmast upprörande i en statlig kulturutredning. Konsten är stor och omfattande och har naturligtvis som alla samhällsfenomen skapade av människor oändligt många sidor och

speglar därmed en oändlig massa åsikter om världen. Kulturutredningen reducerar konsten till oigenkännlighet.

Utredningens polarisering mellan konstnärer och medborgare och konstarna och kulturen får viktiga och olyckliga konsekvenser för målformuleringen i del 2. Det gäller framför allt de mål som inte förts vidare från nuvarande mål.

Målet att motverka kommersialismens negativa verkningar misstolkas konsekvent av utredarna. Det har aldrig, som utredarna envist hävdar, handlat om att motverka kommersialismen som sådan. Utredarna frammanar, i konsekvens med ovan nämnda polarisering, en bild av konstnären som föraktar sin publik och skyr marknaden, men konst och konstnärer har alltid velat ut på marknaden, har alltid velat nå en publik. Det är de negativa verkningarna som behöver motverkas och inga andra. Om inte de negativa verkningarna fanns skulle vi inte behöva någon kulturpolitik över huvud taget.

5 Att lämna 1900-talet

I kapitlet analyseras den kulturpolitiska utredningen från 1995 och dess effekter. Kulturutredningens kritiska hållning framgår med all tydlighet men är i fakta mycket svagt underbyggd. Att som på s. 213 dra slutsatsen att utredningsförslag efter 1995 inte, eller först mycket senare, realiserats pga. att den befintliga myndighetsstrukturen i princip är intakt är förvånande. För det första har ett enligt nämndens mening stort antal reformer skett inom kulturpolitiken som resultat av utredningar under perioden och kulturutredningen lyckas inte med fakta underbygga påståendet att mer kunde ha skett om myndighetsstrukturen varit annorlunda. På sidan 214 menar utredningen att just gällande konstnärernas villkor har få reformer gjorts. Nämnden menar att ett relativt stort antal reformer nog gjorts men att de visst kunde varit fler. Några exempel på reformer är införandet av teater-, dans- och musikallianserna, införandet av följerrätten den sk. *droit de suite*, reformeringen av Arbetsförmedlingen Kultur, fleråriga verksamhetsbidrag för fria grupper, ökade arbetsförmedlande uppdrag till centrubildningarna, ökade arrangörsstöd, ökade uppdrag till Konstnärsnämnden gällande bevakningen av konstnärers ekonomiska och sociala villkor, för att nämna några. Flera utredningar har varit komplexa, såsom ”Konstnärerna och trygghetssystemen” och delvis normförändrande utredningar, som Jämställdhetsutredningen för scenkonst och Mångfaldsutredningen. Det är utredningar som inte leder till enkla reformer utan föreslår knippen av förändringar och där vissa även påverkar genom opinionsbildning. Problemet som Kulturutredningen ser ligger dock inte i en myndighetsstruktur utan i det faktum att inte mer resurser tillförts från riksdag och regering.

Nämnden ser även att tiden från 1995 varit en period när det är omvärldshändelser samt skeenden inom konsten som förändrat konsten och kulturen mer än kulturpolitiken, något som kanske inte enbart skall ses som

negativt. Bland de större förändringarna i konsten, kulturen och även i kulturpolitiken är den kraftfulla internationaliseringen, något som utredningen inte behandlar.

6 Kulturpolitikens praktik

Under rubriken redogörs för former för kulturstöd, s 244-245. Nämnden vill korrigera betänkandet och tillägga att "konstnärsstöd" är så som beskrivs vissa upphovsrättsligt inspirerade ersättningar och bidrag men även stipendier. Vi vill också tillägga att konstnärsstöd även finns i formen projektbidrag samt internationellt kulturutbyte och att nämnden har till uppgift att fördela sådana vilket saknas i informationen under rubriken.

I kapitlets första del finns ett längre stycke där ny intressant statistik över kulturpolitikens ekonomiska utveckling tagits fram. Nämnden kan dock inte på djupet bedöma siffrornas relevans eftersom källor inte är kända. Exempelvis är det otydligt var stödet till författare hamnar i uppdelningen. Nämnden vill även påpeka den direkta felaktighet som står på s. 259 att de sk. konstnärsstöden dvs. de medel som fördelas via budgetposten 5:2 *Ersättningar och bidrag till konstnärer* skulle vara kopplade till pris- och löneuppräknigen.

Utredningen visar på ett tydligt sätt att institutionernas ekonomiska situation trots totalt sett kraftigt ökade anslag är ansträngd pga. låg eller negativ pris- och löneuppräkning samt tunga hyreskostnader. Konstnärsnämnden kan dock inte låta bli att konstatera att samma intresse inte visats förvaltningsmyndigheterna inom kulturområdet och deras ofta mycket ansträngda ekonomiska situation för förvaltning. Ett i nämndens mening tydligt faktum varför t.ex. konstnärspolitikerna inte varit starkare men även ett huvudargument varför myndigheter som Konstnärsnämnden och Kulturrådet inte alltid kan svara upp mot alla omfattande och stora uppdrag som åläggs dessa myndigheter, då mål inte kopplas till medel.

Konstnärsnämnden menar att fakta och analyser som görs i den första delens sista sidor om befolkningsförändringarna i Sverige kopplat till de statliga kulturmedlens fördelning är tankeväckande och en självklar fråga för en ny kulturpolitik. Exempelvis att det är i förortskommunerna till storstäderna och pendlingskommunerna som befolkningen växer snabbast och att det är i dessa områden, med högst andel barn, som det samtidigt satsas minst på barnkultur – det är fakta som sparkar hårt mot rådande ordning och som borde föranleda kraftfulla satsningar.

Del 2 Förnyelseprogram

8 Mål för kulturpolitiken

Kulturutredningen föreslår en portalmening med underordnade mål som skall ge utrymme för politiska prioriteringar. Konstnärsnämnden ställer sig frågande till denna uppdelning, dels eftersom portalmeningen saknar den höjd som skulle ge den ett varaktigt liv, dels för att de dagspolitiska målen inte alltid är sådana mål, utan har en väldigt allmän karaktär. I portalmeningen nämns dessutom varken konst eller konstnärer.

Kvalitetsbegreppet ställer till problem för utredarna, som ifrågasätter om det "egentligen kan vara meningsfullt" för att i nästa stund utan vidare koppla kvalitetsbegreppet till en elitkultur: utredarna tycker sig uppfatta att "krav på konstnärlig kvalitet har en tendens att gynna etablerade uttrycksformer och etablerade konstnärsgenerationer" (del 2 sid 46). Mot krav på kvalitet ställer utredarna krav på konstens frihet, återigen en motsättning som, i analogi med den falska motsättningen mellan konstnärer och "vanliga människor", helt missar det ömsesidiga förhållandet mellan konsten och dess mottagare: kvalitet har genom konst- och kulturhistorien ofta tolkats som just frihet från etablerade konventioner. Motsättningen mellan kvalitetsdiskussion och frihet är även den konstruerad och felaktig.

Konstnärsnämnden har svårt att se hur man kan bedriva en konst- och kulturpolitik utan att föra en kvalitetsdiskussion. Det faktum att "innehåll av konstnärlig kvalitet" inte har "kunnat preciseras" (del 2 s 46) är inget argument för att slopa det. Demokratibegreppet är också svårt att precisera men ingen demokratiutredning skulle för den skull utmönstra det. Kvalitetsdiskussionen är i själva verket central och måste föras om man vill kunna göra kulturpolitiska prioriteringar. Det innebär inte att det är möjligt att fastslå en absolut kvalitet, bara att olika kvalitetskriterier måste diskuteras för att man skall kunna fatta beslut.

Bedömning av konstnärlig kvalitet kan däremot kopplas till konstnärlig kompetens, konstnärskompetens eller yrkeskunnande som konstnär.

Prioriteringar inom vetenskaplig forskning bygger på inomvetenskaplig bedömning, prioriteringar inom konsten bygger på en bedömning i kvalificerade grupper sammansatta av konstnärer, kritiker och andra med kunskaper och erfarenheter från konstfälten. Kvalitetsdiskussionen i dessa sakkunniga grupper borgar dessutom för principen armslängds avstånd – den princip som säger att politiken skapar förutsättningar för konst och kultur men inte styr innehållet - som varit central inom kulturpolitiken de senaste 60 åren och som nämnden inte ser någon anledning att förkasta. Tvärtom bör

principen armlängds avstånd garanteras även i den portföljmodell utredningen förespråkar. I dag finns ingen armlängds avstånd i regionerna och regionalpolitiska hänsyn styr därför ofta kulturpolitikens innehåll.

9 Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning

Konstnärdsnämnden är medveten om att ordet civilsamhället används inom flera sektorer inom staten t.ex. av SIDA och militären. Nämnden ställer sig tveksam till Kulturutredningens användning som inte riktigt finner sin definition. Nämnden väljer därför att tolka civilsamhället som samhället.

9.4. Riksteatern

Beskrivningen av Riksteaterns verksamhet är apart på många sätt. Man frågar sig varför verksamheten behandlas i kapitlet civilsamhället i del 2 i stället för i del 3 tillsammans med andra institutioner och myndigheter. Betänkandet vill gällande Riksteatern framhäva att den är organiserad som en ideell förening vars medlemmar är teaterföreningarna, liksom det omfattande arbetet utanför teaterns väggar tillsammans med vad man definierar som civilsamhället. Ett arbete som med all rätt bör framhållas som ett framstående och lyckosamt arbete. Beskrivningen nämner dock inte att Riksteatern i statsbudgeten går under rubriken Nationella institutioner tillsammans med Kungliga Operan, Kungliga Dramatiska Teatern och Dansens Hus och att den har en årlig direktfinansiering från regeringen med ca 250 mnkr, ett av de absolut högsta statliga anslagen för en institution i Sverige samt ett eget regleringsbrev. Riksteatern är dessutom en av de mycket få institutioner eller myndigheter som beskrivs i förhållande till verksamhetens egna framtida planer. Huvuddelen av beskrivningarna är annars enbart beskrivningar av institutioner eller myndigheters hittillsvarande arbete, ofta dessutom något år gammalt. Då Riksteatern inte alls analyseras tillsammans med de övriga myndigheterna och institutionerna inom konstarnas, inte heller i förhållande till de andra sk. ”R:en”, blir förslaget hängande vid sidan av och närmast omöjligt att förhålla sig till.

Riksteatern, Riksutställningar och Rikskonsorter (KNs rubrik)

Kulturutredningen lägger omfattande förslag till förändringar för Riksutställningar och Rikskonsorter men även för Riksteatern dock i en helt annan riktning. Betänkandet tar inget enhetligt grepp på de sk. tre ”R:en” utan väljer att beskriva dem i olika delar. Riksteatern särskiljs mest och beskrivs inte i den tredje förvaltningsdelen. Dessa tre statliga institutioner är viktiga delar i nationell kulturpolitik som skall nå hela landets befolkning. Kulturutredningens förslag avskaffar Rikskonsorter och i princip även Riksutställningar. Riksteaterns ställning däremot tycks ohotad och till och med hyllas utan att utredningen drar upp någon egen linje för verksamheten. I slutänden är det mycket svårt som uttolkare av betänkandet att få en samlad bild av förslagets konsekvenser då de brister i faktgrund och analys.

10 Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden

I själva begreppet aspektpolitik ligger en i och för sig vällovlig önskan om att kulturen skall genomsyra alla delar av samhället. Liksom nästan alla samhällsfunktioner rymmer en demokratiaspekt skall de också rymma en kulturaspekt. Dock konstaterar vi att barnet lätt slängs ut med badvattnet. Det saknas en diskussion kring konstpolitik och konstnärspolitik i utredningen, ja man kan till och med hävda att det finns en rädsla för att närma sig de begreppen.

Nämnden vill föreslå att kulturministern utöver de nuvarande ansvarsområden också får ett bevakande uppdrag för kulturen och konsten istället för ett förslag om aspektpolitik. Jämställdhetsministern har just ett sådan bevakande uppdrag som ger ministern rätt att gå in i andra politikområden för att se hur de andra områdena hanterar frågan.

Kultur i skolan

Konstnärsnämnden ser skolan och utbildningsväsendet som den centrala kulturinstitutionen. Det är bra att utredningen vill värna kulturen och konstens plats i skolan i allmänhet och de estetiska ämnena i synnerhet (kap. 10:1) Vi är förvånade över att betänkandet inte mer omfattande behandlar kultur och konst för barn och ungdom då det är och bör vara en prioriterad fråga för kulturpolitiken.

Konstnärsnämnden ställer sig positiv till att de konstnärliga högskolorna uppmärksammar arbetsmarknadsrelevanta inslag som ekonomisk, entreprenöriell och pedagogisk kunskap något som redan finns inom de konstnärliga högskolorna. Utredningen vill vidare att myndigheterna på kulturområdet utökar sitt arbete med att kartlägga kulturområdets arbetsmarknad och möjligheter till företagande (10:2). De utredningar som redan gjorts visar emellertid att konstnärer redan i dag är företagare i långt större utsträckning än befolkningen i övrigt. Snarare än att utreda möjligheter till företagande bör i stället utredas hur konstnärer skall kunna överleva på sitt arbete i företag eller i annan form.

Högre utbildning, forskning och eftergymnasial utbildning för kulturområdet

Vi noterar att utredningen vill stärka forskningen på kulturarvssidan men vi menar att även den konstnärliga forskningen och forskning kring kultur- och konstnärspolitik bör stärkas. Utredningen föreslår att en forskningsfond bildas för den konstnärliga forskningen och redovisar att förslag har inkommit på att den kopplas till Konstnärsnämnden (del 2, sid 137) men i del 3 föreslås att den i stället sorteras under ”det nya kulturrådet”. Vi avstyrker det förslaget (se nedan sid 22).

Konstnärskommittén anser att forskningsfrågorna inom kultur- och konstområdet fortsatt skall hanteras tillsammans med annan forskning och därmed ligga under Utbildningsdepartementet. Kommittén anser att konstnärlig forskning fortsatt bör hanteras av Vetenskapsrådet. De konstnärliga högskoleutbildningarna måste även erhålla mer medel för att konstnärlig forskning skall vara möjlig enligt Bologna-modellen.

Kulturföretagande och entreprenörskap

Utredningen vill att det skapas ett nationellt program för kreativa och kulturella näringar. Vi ställer oss bakom detta men vill samtidigt poängtera att man måste skilja på kulturella näringar i allmänhet och konstnärers företagande. Vi noterar också som positivt att utredningen lyfter fram att det finns mellanhänder mellan konstnärer och brukare och att kulturpolitiken också måste ha med dessa mellanhänder i analysen av hur konst och kultur når medborgarna. Vi håller också med om att det behövs en ökad statistik på området, liksom att statliga myndigheter och andra statliga aktörer som arbetar med näringslivsfrämjande frågor bör ges i uppdrag att synliggöra kulturskapare och deras verksamheter som en värdefull resurs i samhället.

Kultur och hälsa

Vi ställer oss frågande till hur kulturpolitiken skall samverka med folkhälsopolitiken. Konstnärskommittén ser de självklara områden där eget kulturellt utövande samt terapeutiska metoder med konstnärligt eget utövande som t.ex. bildterapi och dansterapi kan verka avgörande för individers hälsa. Men när förslaget är ett skatteincitament för kultur som friskvårdsinsats tycks det som om målsättningen är värd att fel håll. Om ett företag bjuder sin personal på Operan skall det ses som en avdragsgill kulturinsats som i sig möjligen leder till ett friskare liv.

11 EU-samarbete och internationella frågor

Sverige skall självklart bedriva ett aktivt arbete i EU inom kultursektorn, dock finns det även ett nordiskt samarbete samt en värld utanför Europa som vi också skall verka i. Utredningens beskrivning av nuläget när det gäller internationella uppdrag begränsas till Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet.

Konstnärskommittén konstaterar med viss förvåning att det omfattande internationella arbete som sker inom hela den statliga kultursektorn, inklusive bidragsgivning till internationellt kulturutbyte inom den aktiva kultur- och konstsektorn saknas i kapitlet. Konstnärskommitténs omfattande internationella uppdrag, däribland det arbete som bedrivs inom ramen för Iaspis, tycks inte vara relevant för utredarna. Utredningen resonerar heller inte kring det faktum att den ökande internationaliseringen på kulturområdet kräver ökade resurser.

Utredningen konstaterar helt riktigt att en betydande del av de statliga kulturinsatserna utomlands utgörs av biståndsmedel via SIDA, men den nämner inte att SIDA har lagt ner sin kulturavdelning och ingått avtal enbart med Kulturrådet.

12 Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen

Konstnärskommittén avstyrker en portföljmodell enligt utredningens förslag. Konstnärskommitténs huvudkritik mot modellen är att den inte värnar armlängds avstånd och därmed konstnärlig kompetens i besluten. På regional och lokalnivå fattas beslut direkt av politiker utan intermediär, ett förfaringsätt som hittills inte varit praxis med statliga medel. Ett andra huvudargument är att staten på ett tydligare sätt än i portföljmodellen bör behålla besluten om sina medel om en nationell kulturpolitik skall vara möjlig.

Man kan också konstatera att den fria kultursektorn och de enskilda konstnärerna är och har varit en blind fläck i den regionala och kommunala kulturpolitiken. Kommittén anser vidare att de regionala kulturinstitutionernas frihet/autonomi inte säkerställs av portföljmodellen.

Statens arbete med kulturpolitik präglas idag av en mångfald av lösningar och skilda ordningar. Tveklöst är det så som utredningen beskriver att förfarandet inte är enhetligt och att regioner och även kommuner ofta måste förhålla sig till ett stort antal statliga aktörer. Att en enhetlig lösning för statens samtal med regionerna inte finns tillika att de måste förhålla sig till flera parter ses i utredningen enbart som problem. Konstnärskommittén håller med om att en allt för stor flora av olikartade lösningar och lager av förordningar kan göra att systemet blir ogenomträngligt vilket i sin tur kan leda till gömda effekter och konserverande förhållanden. Konstnärskommittén tvivlar dock på att det finns en modell som passar för alla.

Kulturutredningen visar på ett intressant sätt skillnaderna i det statliga förfarandet mellan Uppsala och Södermanlands landsting (vol 1, kap 6.2.3). Utredningen pekar även på att befolkningsökningen idag främst sker i storstädernas förorter.

Den portföljmodell som presenteras i betänkandet är för Konstnärskommittén svår genomtränglig och dess effekter inte belysta. Modellen tycks leda till en kraftigt ökad administration centralt och kanske i ännu högre grad regionalt. Den kräver även en stark samordning mellan det ”nya Kulturrådet” och de

andra myndigheterna. Nämnden ser inte heller hur en förhandlingsordning kan göras utan att någon har sista ordet.

13 Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering av kulturverksamhet

Stöd till alliansverksamhet och centrubildningar

Teateralliansen har funnits i 10 år, Dansalliansen i 2,5 år medan Musikalliansen är på sitt första år. Dansalliansen utökades kraftfullt för ett år sedan och Musikalliansen tycks redan gå i en delvis egen riktning gällande regelverk. Allianserna bör därför få verka i ett antal år innan en förändring kan föreslås. Kulturutredningen föreslår en hopslagning av de tre befintliga allianserna. Det kan finnas en poäng med det, men de olika allianserna bör först analyseras och utvärderas innan långtgående organisatoriska förändringar görs.

Kultur i arbetslivet

Vidare föreslås att Kultur i arbetslivet läggs ner till förmån för projekt som har till syfte att vidga arbetsmarknaden för konstnärer. Konstnärsnämnden anser dock att ett stöd som riktar sig till medborgarna inte utan utförlig argumentation skall omvandlas till ett konstnärsstöd. Kultur i arbetslivet har stött nyskapande och intressant verksamhet som verkligen går i den riktning utredningen i övrigt vill se, nämligen att få ut konsten till medborgarna.

Statens kulturråds branschstöd

Utredningen vill göra om litteraturstödet och beskriver det som ett branschstöd som i fortsättningen bör underkastas ekonomisk behovsprövning. Man kan emellertid beskriva stödet som ett stöd till enskilda boktitlar och därmed bortse från en ekonomisk aspekt som är svår att hantera. Det offentliga stödet till konst och konstnärer kan i förlängningen leda till vinster för den enskilde konstnären, men kan vi för den skull avstå från att ge stöd? Konstnärsnämnden föreslår att litteraturstödet, kulturtidskriftsstödet och fonogramstödet behandlas i en samlad fortsatt utredning.

Stödet till de fria grupperna

Vi håller med utredningen om att stödet till de fria grupperna bör kvarstå för central fördelning och om att stödet bör öka, dock inte självklart enbart till dem som redan får stöd. Stödet till arrangörer inom teater, dans och musik föreslås ingå i portföljmodellen, något Konstnärsnämnden avstyrker eftersom förutsättningarna inom de olika konstområdena skiljer sig radikalt från varandra och därmed inte kan pressas in i en och samma modell.

Tabell 13:2 är svårbegriplig och Konstnärsnämndens bidragsgivning saknas helt.

Orkesterutredningen

Avsnittet om Orkesterutredningen innehåller mycket som Konstnärsnämnden kan ställa sig bakom, såsom kritiken av orkestrarnas begränsade repertoar liksom att de finns inom ett begränsat geografiskt område. Nämnden är också mycket positiv till utredningens förslag om att stärka den samtida konstmusikens ställning. Däremot har nämnden svårt att se att större förändringar inom det institutionella musiksvetiget kan göras inom den sk. portföljmodellen.

Efter Framtidens kultur – behov av en ny fristående aktör

Kulturutredningen föreslår en ny fristående aktör efter Framtidens kultur. Konstnärsnämnden vill med bestämdhet framhålla att Framtidens kultur som all annan försöksverksamhet bör utvärderas av en oberoende part innan en ny jämförbar bidragsgivare skapas.

Om konstnärers villkor

Avsnittet om konstnärernas villkor grundar sig till stora delar på material som tillhandahållits av Konstnärsnämndens analysavdelning. Nämnden är givetvis glad över att arbetet har kunnat användas samtidigt som det mot den bakgrunden är särskilt förvånande att analysavdelningens existens inte nämns i utredningen.

Konstnärernas ekonomiska villkor

Under särskilda frågor behandlas pensionsfrågan som om det endast fanns en problematik som berör institutionellt anställda konstnärer, dvs 2 592 personer, och inte hela konstnärskollektivet som omfattar ca 30 000 – 40 000 personer. Konstnärsnämnden anser att pensionsproblematiken är betydligt större för de som inte är institutionellt anställda.

Vad gäller upphovsrättsliga frågor nöjer sig utredningen med att föreslå att myndigheten för konstarterna skall bevaka dem. Här hade man kanske väntat sig en mer omfattande diskussion och ett antal förslag på hur denna i högsta grad brännande fråga skall lösas. Globaliseringen och utvecklingen av digitala medier gör behovet av ett fungerande skydd för upphovsrättsinnehavarna akut.

Nämnden ser inte att utredningen har några direkta förslag till förbättringar av konstnärers villkor utan endast indirekta. Konstnärsnämnden uppskattar att utredningen på sidan 332 slår fast att 1997 års konstnärspolitiska mål, fastställd av riksdagen, fortfarande gäller för konstnärer som ska kunna ”basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete”.

Vissa frågor om sponsring, donationer och villkoren för enskild finansiering av kulturområdet

Konstnärsnämnden instämmer i utredningens bedömning att det bör övervägas om möjligheterna till avdrag för sponsring och gåvor bör öka.

Idrottsrörelsens speciella dialog med Skatteverket bör övervägas även för kulturområdet.

Del 3 Kulturpolitikens arkitektur

14 Arkitektur för en samlad kulturpolitik

Kulturutredningens argument för en ny organisation är att tiderna förändras, kulturpolitikens perspektiv har snävats in, och att samspelet inom den offentliga sektorn behöver utvecklas. Målet är en förvaltningsstruktur som kan ”ta sig an informationssamhällets och mångfaldssamhällets kultursyn och kulturyttringar”. Konstnärsnämnden finner att den analys av de problem den nuvarande förvaltningsstrukturen reser inte är gjord. Kort sagt: på vilka problem är förslaget med tre sfärer en lösning? Om detta tiger utredningen.

Det finns också anledning att fråga varför man väljer att så radikalt samordna de få förvaltningsmyndigheterna medan de många institutionerna som lyder under Kulturdepartementet lämnas i stort sett orörda.

Förslaget tycks emanera ur en ordnings- och strukturvilja som hoppat över den grundläggande frågan om innehåll. Frågan måste vara: vad gör och vad skall staten göra inom området och hur hanteras detta? Kan det göras bättre och därmed få större effekt?

Betänkandets grundsyn tycks vara att stora enheter alltid är bättre än små och att enheter alltid kan sammanföras pga. en övergripande ämnestillhörighet oavsett deras inriktning eller konkreta verksamhet. Konstnärsnämnden ser inga belägg för en sådan hållning inom förvaltningspolitiken. De samordningskostnader som alla sammanslagningar till större organisationer belastas med resulterar ofta i en lägre produktivitet men redovisas inte av utredningen som inte heller har gjort beräkningar av de effektivitetsvinster de anser är följden.

15 En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk

Huvudargumentet för den omfattande samordning av mycket stora myndigheter som här föreslås är digitaliseringen, medan digitaliseringen väl snarast bör ses som ett medel. Konstnärsnämnden instämmer dock i behovet av en samlad bibliotekspolitik.

16 En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

I kulturutredningens analys framstår konsten som motsatt kulturarvet. Konsten står för framtid och isolering från samhället medan kulturarvet står för samtiden och samhället, men känner sig isolerat från kulturpolitiken. Denna bild kan Konstnärsnämnden varken känna igen eller göra till sin. Den här typen av ytliga generaliseringar hotar att underminera förtroendet för utredningen i dess helhet.

I detta avsnitt hävdas, utan argument, vikten av att små myndigheter bör föras samman. Återigen saknas problembeskrivning, både vad gäller smådriftsfördelar och stordriftsnackdelar. Konstnärsnämnden vill i det sammanhanget påpeka att Nämnden för hemslöjdsfrågor är just en nämndmyndighet (Konstnärsnämnden är en styrelsemyndighet, trots sitt namn), med därtill litet kansli som bereder nämndens frågor. Poängen med en nämnd är ju de icke-anställda ledamöterna som fattar beslut.

Beskrivningen av Konstrådet kunde bättre ha lyft fram rådets stora konstpolitiska betydelse i stället för att lägga krut på en överspelad och på sin tid hårt kritiserad utredning från Statskontoret. Konstrådet har stor betydelse som uppdragsgivare till bild- och formkonstnärer men är även viktig som inköpare av samtida bildkonst.

Inom området form och design har Konstnärsnämnden en stor bidragsgivning som inte framgår av utredningens beskrivning.

Riksställningar får en orättvis och styvmoderlig behandling av utredningen som inte verkar vara medveten om den positiva förändring och modernisering denna myndighet genomgått på senare år, samtidigt som man på ett imponerande sätt hanterat utlokaliseringen till Gotland. I stället gör utredningen den svepande och ogrundade bedömningen att Riksställningar inte uppfyller sina egna mål utan ”präglas av producentens perspektiv”!

17 En sfär för frågor om konsterna

17.1 Inledning – motiv för sfären

Avsnittet om motiven för sfären är påtagligt kortfattat i jämförelse med de andra sfärerna. Endast ett utåtriktat motiv ges, ”att skapa en plattform för att ge konsten en starkare ställning i samhällsfrågor, brett uppfattade”, och varierar i några olika former. Utöver detta skall samverkan mellan sfärerna underlättas. Utredningens grundhållning framförs att större och färre myndigheter är bättre än små och flera. Det är svårt att värja sig för intrycket att utredningen här sopat ihop resterna från andra förslag i en sfär. Argumentet att en sfär automatiskt skall ge konsten och konstnärerna en starkare ställning håller inte.

17.2.2 Konstnärsnämnden

Beskrivningen av Konstnärsnämnden är i sig korrekt men mycket begränsad. Textens knapphändighet gör att bilden av nämndens verksamhet förenklas.

Texten hänvisar inte såsom i beskrivningen av andra myndigheter till instruktionen. Därmed beskriver inte heller texten att Konstnärsnämnden omvandlats från nämndmyndighet till styrelsemyndighet med därtill starkt utvidgad verksamhet.

Betänkandet beskriver inte Konstnärsnämndens arbete med:

- bevakningen av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor
- bevakningen av trygghetssystemen
- internationell verksamhet med Iaspis och Internationella Dansprogrammet
- jämställdhetsuppdrag och interkulturella uppdrag

Betänkandet beskriver mycket kortfattat delar av nämndens bidragsgivning utan att nämna hur den organiseras eller dess omfattning. Betänkandet utelämnar helt nämndens verksamhetsdrivande delar som är omfattande. Mer än hälften av nämndens personal arbetar idag inte med den direkta stipendie- och bidragshanteringen utan inom de ovan beskrivna verksamhetsområdena.

År 2007 inkom 6 700¹ ansökningar till Konstnärsnämnden, år 2008 inkom 6 300 ansökningar och ca 1 600 stipendier och bidrag beviljades. Betänkandet redovisar enbart antalet beviljade ansökningar men utelämnar antalet inkomna ansökningar som alltså 2007 var nästan 400 fler än inkomna ansökningar till Kulturrådet som redovisas på s. 116. Antalet inkommande ansökningar visar med all tydlighet på den mycket omfattande stipendie- och bidragshantering som denna myndighet hanterar.

Inte heller de konstområden som nämnden har till uppgift att fördela medel till beskrivs korrekt. Återkommande genom utredningen så särskiljs form, design, slöjd och arkitektur ut från de andra konstområdena och resultatet blir att nämndens omfattande bidragsgivning till formområdet osynliggörs, se exempelvis del 1 s 240, del 3 s 93-94 (där KNs bidragsgivning saknas). Nämnden stödjer sedan lång tid bild- och formkonstnärer.

Betänkandet har ett avsnitt med rubrik "Kvalitetsbedömning inom stipendie- och bidragsfördelning" under rubrik 17.2.2. Där konstateras att nämnden tar hänsyn till en rad faktorer vid bedömning och att konstnärlig kvalitet väger tungt. Det är korrekt att konstnärlig kvalitet väger tungt i bedömning men nämnden hade förväntat sig mer av ett kapitel med denna rubrik. Utredningen kunde ha beskrivit hur en kvalitetsbedömning går till vid nämnden och hur kvalitetsbegreppet kan kompliceras och behandlas - något som nämnden tydligt beskriver i sina årsredovisningar. Nämnden saknar även en diskussion om kvalitetsbegreppets nödvändighet vid bedömning av konstnärlig verksamhet i förhållande till uppgiften att fördela stipendier och bidrag.

¹ ett extremt år pga extra ansökningsomgång med långtidsstipendier

Rubriken ”Effekter och måluppfyllelse” borde ha kompletterats med ”inom stipendie- och bidragsfördelning” då texten inte omfattar hela Konstnärskommitténs verksamhet.

På sidan 120 omnämns Bildkonstnärskommittén utan att beskriva dess ansvarsområden, inklusive hänvisning till egen instruktion, eller att den har till uppgift att fördela den offentligrättsliga ersättningen Visningsersättningen till bild- och formkonstnärer, en parallell till den sk. bibliotekersättningen som fördelas av Författarkommittén. Tydliga skillnader gentemot Författarkommittén är att Bildkonstnärskommitténs ledamöter utses helt och hållet av regeringen med viss förslagsrätt från konstnärskommittén. Ledamöterna i Bildkonstnärskommittén är liksom i Konstnärskommitténs andra beslutande organ konstnärer och andra sakkunniga. Den individuella delen av Visningsersättningen hanteras av BUS (Bildens upphovsrätt i Sverige) sedan år 1996. Bildkonstnärskommittén har inte förhandlingsrätt och är underställd Konstnärskommitténs styrelse.

Kommitténs internationella bidragsgivning är omfattande inom alla sina konstområden. Konstnärerna ansöker om internationellt kulturutbyte men inom vissa områden även sk. resebidrag för att upprätthålla, fördjupa och förnya sina egna internationella kontakter och nätverk. Kommittén beviljade totalt 556 sådana utbyten och resor under 2008. Inom bild- och formområdet har kommittén genom Iaspis under lång tid utvecklat en mer omfattande internationell verksamhet som stödjer konstnärernas internationella kontakter genom ateljéprogram i Sverige och utlandet, programverksamhet, bokutgivning, information om svensk bild- och formkonst m.m. Iaspis omfattar en budget om 20 mnkr inklusive förvaltningskostnader. Kommittén arbetar enligt regeringens uppdrag med uppbyggnaden av en liknande struktur inom dansområdet samt med ett specifikt interkulturellt uppdrag.

Genom att mycket begränsat beskriva kommitténs stipendie- och bidragshantering samt helt utelämna kommitténs verksamhetsdrivande delar inom bevakningen av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor samt internationaliseringen ges en felaktig bild av Konstnärskommittén. På denna bristfälliga grund dras slutsatsen att kommittén kan slås ihop med andra stipendie- och bidragsgivande enheter utan att någon analys görs av hur de verksamhetsdrivande delarna skall hanteras.

17.2.3 Sveriges Författarfond

Konstnärskommittén vill förtydliga att tecknare och fotografer kan erhålla medel från bibliotekersättningen men att de för andra statliga stipendier och bidrag söker medel hos Konstnärskommittén.

17.2.4 Stiftelsen Svenska Filminstitutet

I kapitlet om Filminstitutet omnämns att Konstnärdsnämnden fördelar medel till film.

Konstnärdsnämnden vill bekräfta utredningens ståndpunkt att filmpolitiken är och bör vara en del av kulturpolitiken. Film är en viktig konstform som når en mycket bred publik och bör därför fortsatt ha en självklar position inom konstnärspolitik.

Konstnärdsnämnden beklagar att filmen och Svenska Filminstitutet inte omfattas av kulturutredningen vilket gör att de förslag till nytänkande och speciellt omstrukturering av förvaltningsstrukturen haltar betänkligt.

17.3 Överväganden och förslag

Konstnärdsnämnden instämmer i förslaget att bidragsgivning till den fria sektorn bör kvarstå på nationell nivå, dvs. fria gruppbidragen inom scenkonstområdet, kulturpolitiska bidrag med arbetsmarknadsinriktning och hela stipendiesystemet som idag hanteras av Konstnärdsnämnden.

Kulturrådet

Konstnärdsnämnden instämmer i utredningens bedömning att bidrag till den sk. fria sektorn som idag fördelas av Kulturrådet dvs. bidrag till fria grupper inom scenkonstområdet, kulturpolitiska bidrag med arbetsmarknadsinriktning (t.ex. till Allianserna), bidrag till nationella minoriteters kultur och språk, litteraturstödet och fonogramstödet, stödet till samverkan med tonsättare skall fördelas på central nivå. Nämnden är tveksam till att stödet till arrangörer fördelas på regional nivå.

Konstnärdsnämnden

Konstnärdsnämnden instämmer i utredningens bedömning att hela stipendie- och bidragssystemet som idag hanteras av Konstnärdsnämnden bör fördelas på central nivå.

Betänkandet menar att Konstnärdsnämnden skulle vinna på att knytas närmare till andra nationella myndigheter på kulturområdet och menar vidare att samarbetet mellan nämnden och Kulturrådet kunde stärkas ytterligare. Utredningen pekar på samarbetsmöjligheter internt, såsom juridisk kompetens m.m. Konstnärdsnämnden tycker att det är positivt men står undrande inför att förslaget grundar sig på att det är två separata myndigheter när betänkandet några sidor senare föreslår en sammanslagning av myndigheterna.

Utredningen pekar på att det finns områden där nämndens och rådets bidragsgivning ligger nära varandra, vilket nämnden instämmer i när det gäller musikområdet och dansområdet, se vidare nedan.

Sveriges Författarfond

Utredningen menar att Författarfonden delvis har samma funktion som Konstnärsnämnden: att förbättra villkoren för upphovsmän och utövare. Konstnärsnämnden vill mena att Bildkonstnärsfonden, som hanterar visningsersättningen samt den individuella visningsersättningen som hanteras av BUS, tillsammans kan sägas ha samma uppgift som Författarfonden. Författarfonden har inte de omfattande uppdrag om internationell verksamhet, bevakning av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor även omfattande trygghetssystemen, jämställdhetsuppdrag eller direkta interkulturella uppdrag som nämnden har att hantera. Det är just dess form, att den inte är en myndighet som gör att regeringen lägger övergripande uppdrag inom konstnärspolitiken på Konstnärsnämnden, men inte på Författarfonden.

Rikskonserter

Under rubriken sägs att ansvaret för statens kulturpolitiska insatser på musikområdet delas av Rikskonserter och Kulturrådet. Konstnärsnämnden ställer sig undrande till skrivningen då nämnden anser sig ha ett stort och betydande inflytande för statens kulturpolitiska och främst de konstnärspolitiska insatserna inom musikområdet. Musikområdet är det näst största området räknat i medel inom Konstnärsnämnden.

Bedömningen av Rikskonserterns verksamhet är enligt nämnden extremt kortfattad och ytlig för de långtgående förslag och konsekvenser som blir resultatet för svenskt musikliv. Bedömningarna av verksamheten i relation till bedömningen av Riksteaterns verksamhet är otydlig. Svårt att förstå är exempelvis att regional samverkan och samordning mellan arrangörer anses positivt för teatern men onödigt för musiken.

Betänkandet föreslår en nedläggning av Rikskonserter. Konstnärsnämnden kan se att förändringar kan göras i verksamheten och att det statliga stödet till det fria musiklivet och dess arrangörer absolut bör ses över men kan inte på grundval av den analys som utredningen gör ställa sig bakom förslaget. Ett förslag om omstrukturering eller eventuell nedläggning av Rikskonserterns verksamhet bör föregås av en mer genomgripande analys av stiftelsens uppdrag, målsättning och effekter för musiklivet och för publiken. Effekter som är mer komplexa och omfattande än vad som kan formuleras på 5-6 sidor i ett betänkande.

EMS (Elektroakustisk Musik i Sverige)

Konstnärsnämnden bekräftar utredningens bedömning att EMS har en betydelsefull funktion att fylla inom sitt område och att verksamheten bör föras vidare.

Sammanfattande bedömning

Utredningen gör bedömningen att hanteringen av bidrag och stipendier kan bli mer effektiv och träffsäker med en ökad samordning av Konstnärsnämnden och Kulturrådet. Förslaget och resonemangen är dock svåra att tyda då utredningen i kapitel 18 ger förslag på ett helt nytt Kulturråd utan bidragsgivning. Skall texten tolkas som att man prövar två vägar: dels ett helt nytt Kulturråd och en ny myndighet för den fria sektorn där Konstnärsnämnden är huvudmyndighet och dit bl.a. delar av Kulturrådets nuvarande bidragsgivning förs, dels en outtalad jättemyndighet som består de båda myndigheterna. Utredningen drar en parallell till Norsk kulturråd som har en gemensam administration med Statens kunststipend och som man menar fungerar. Konstnärsnämnden ser att det även kanske skulle fungera i Sverige om nämnden enbart hade delat ut stipendier och bidrag och inte haft den omfattande verksamhet som vi har idag. Jämförelsens bristande relevans beror på Kulturutredningens knapphändiga kunskap om nämnden.

Utredningen menar att vinsten skulle vara ekonomisk effektivitet. Konstnärsnämnden finner inte analysen trovärdig. Den saknar faktagrund. Nämnden hanterar över 6 000 ärenden per år med en budget om ca 9 mkr och med 5 årsarbetskrafter i administration och ca 55 ledamöter i styrelser, arbetsgrupper och en referensgrupp. Stipendie- och bidragshantering kan inte rationaliseras ytterligare, den behöver utvecklas och fördjupas efter att under många år ha effektiviserats i och med ett ständigt krympande ekonomiskt utrymme genom förvaltningsbudgetens årliga i princip negativa uppräknings i förhållande till ökade kostnader.

Nämnden kan däremot instämma i bedömningen att relevansen i dagens uppdelning i bidragsgivningen mellan enskild individ och grupp bör prövas av flera skäl men primärt konstnärliga. Idag arbetar t.ex. många bildkonstnärer kollektivt och fria musikgrupper är ofta inte ordnade som fria grupper utan agerar som enskilda individer i tillfälliga grupperingar. Se vidare kapitel 3.2 Gränsdragning mellan fri sektor och institution.

Konstnärsnämnden instämmer i utredningens bedömning att konstnärerna, men även andra sakkunniga, fortsatt skall ha stort inflytande över beslut om medelsfördelning.

Däremot säger nämnden bestämt nej till förslaget om att bidrags- och stipendiefördelande myndigheter inom konstområdena skall ledas som enrådgivningsmyndigheter.

Konstnärsnämnden är med andra ord skeptisk till förslaget om en sfär för konstarna, framför allt eftersom vi är skeptiska till förslaget om Kulturrådets nya roll. Se nedan.

18 En ny roll för Kulturrådet

Utredningens förslag om ett nytt Kulturråd med två uppdrag att göra samlade bedömningar, uppföljningar och utvärderingar av kulturpolitiken och att leda och samordna statens överläggningar med landstingen och kommunerna är en nyordning som Konstnärsnämnden avslår. Konstnärsnämnden ser att införandet av en portföljmodell kräver en samordnande instans inom staten som kan diskutera hela kulturområdets bredd med regionerna, men menar att det om förslaget genomförs bör vara en roll för Kulturdepartementet eller ett helt nytt organ.

Förslaget att samma myndighet skulle sköta förhandlingarna och samtidigt vara en fristående instans för utvärdering av den statliga kulturpolitiken inklusive granskning och utvärdering av sfärerna tycks i logik strida mot utredningens egna åsikter. Att dessutom mena att en sådan myndighet inte skall vara överordnad sfärmyndigheterna tycks märklig. I praktiken blir det en Kulturriksrevision som på en avdelning synar och därmed även lägger ett kritiskt perspektiv på andra myndigheters verksamhet för att med en annan avdelning samarbeta och använda sfärmyndigheterna som experter för respektive område i förhandlingar med regionerna.

Konstnärsnämnden instämmer i utredningens analys att det behövs en instans som utvärderar och analyserar kulturpolitiken. Nämnden anser däremot att en sådan instans bör vara än mer fristående än en myndighet. En myndighet som nuvarande Kulturrådet bör ha ett samlat statistikansvar för kulturområdet samt uppdraget att göra utredningar och omvärldsanalyser. Utvärdering av andra myndigheter bör inte åläggas en myndighet som samtidigt har till uppgift att samarbeta eller samordna dessa myndigheter.

Konstnärsnämnden avslår förslaget om att ett nytt Kulturråd skulle vara ansvarigt för beredning av kulturområdets forskningsfrågor som följd av förslaget om ett nytt Kulturråd avslås. Nämnden kan inte se logiken i att rådet inte kan vara bidragsfördelande gällande sina gamla uppdrag men nu bidragsfördelande gällande forskningsmedel, se vidare s. 9 i yttrandet.

Det nya Kulturrådets uppgift blir än mer otydligt när förslaget även innebär att för kulturområdet samlande projekt skall hanteras av det nya Kulturrådet.

Konstnärsnämnden anser frågan om kulturell mångfald vara så viktig att det bör finnas någon instans som har ett samlat ansvar, även om självklart även varje myndighet och institution har uppdraget att verka för kulturell mångfald.

19 Kulturinstitutionerna

Institutionerna skall enligt utredningen bli mer autonoma, ha nya tydliga grunduppdrag, fleråriga verksamhetskontrakt och gärna samordnas i koncerner. Denna långtgående självständighet kräver dock enligt Konstnärsnämnden att institutionerna tar ett stort konstnärspolitiskt ansvar som måste definieras och skrivas in i kontrakten/uppdragen.

Av statliga myndigheter krävs en transparens i hantering och beslutsfattande. Handlingar är offentliga och myndigheterna revideras av Riksrevisionen. Det är av vikt att denna möjlighet till offentlig insyn inte helt förloras gällande kulturinstitutionerna.

20 Genomförande och konsekvensanalys

Konstnärsnämnden ställer sig mycket frågande till utredningens övertygelse att de långtgående förslagen kan genomföras inom nuvarande ekonomiska ramar. Vi ser tvärtom en stor risk för ökad administration och därmed urholkning av förvaltnings- och sakenslagen.

3. Riktning för en framtida Konstnärsnämnd och konstnärspolitik

3.1 Konstnärspolitik och de konstnärspolitiska målen

Konstnärsnämnden vill med eftertryck påtala att den statliga kulturpolitiken fortsatt bör omfatta en tydligt formulerad konstnärspolitik med egna målformuleringar. Konstnärspolitiken bör dessutom skärpas, tydliggöras och få en mer framträdande roll inom kulturpolitiken. Konstnärspolitiken skall inte sammanblandas med en kulturpolitik för institutionerna eller behandlas enbart genom indirekta åtgärder.

1997 formulerades en uttalad konstnärspolitik. Statens insatser skall syfta till

- att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärlig förnyelse och utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd,
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.²

Betänkandet har inga förslag till förändring utan hänvisar till vissa av de ovanstående satserna samtidigt som man menar att inga delmål skall finnas kvar inom kulturpolitiken (del 3, s 32) . En svår förvirring uppstår härmed när man i en del menar att de konstnärspolitiska målen skall tas bort och i andra menar att de är bra och bör uppfyllas.

Via Konstnärsnämnden och delvis Kulturrådet uppfylls de två sista målsättningarna om direkt konstnärsstöd som leder till konstnärlig förnyelse och ett omfattande internationellt kulturutbyte. Nämndens stöd till konstnärlig verksamhet ges till initiativ som kommer från konstnärerna själva. Vi vet också genom den officiella kulturstatistiken att den första punkten i stora delar uppfylls, vi har ett rikt kulturliv skapat bl.a. av konstnärerna som kommer medborgarna till godo.

Konstnärsnämndens arbete inom verksamhetsområdet *Bevakning av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor* visar tyvärr att målsättningarna att konstnärer skall kunna basera sin försörjning på utfört konstnärligt arbete och att regelverken skall anpassas med hänsyn till konstnärer inte uppfylls. Våra utredningar och inkomstundersökningar samt arbete med att bevaka konstnärers situation inom trygghetssystemen och skattesystemen pekar på

² Kulturpolitik, Prop. 1996/97, s 32

motsatsen. Konstnärer är underbetalda och inom andra politikområden finns mycket liten förståelse och kunskap om de specifika förhållanden som råder för konstnärligt skapande. Nämndens undersökningar visar till och med att statliga kulturinstitutioner underlåter att betala konstnärer och/eller kraftigt underbetalar i Sverige verksamma konstnärer för deras konstnärliga arbete som beställs och nyttjas av den offentliga sektorn. Vi kan konstatera att konstnärspolitiken inte har fått den kraft som den borde ha inom varken kulturpolitiken eller andra politikområden.

Förbättrade villkor för konstnärligt skapande och därmed förbättrade villkor för konstnärer har inom den moderna kulturpolitiken främst skett genom indirekta åtgärder. Kulturpolitiken har ansett att om den satsar på ett större utbud och mötet med medborgarna så kommer automatiskt villkoren förbättras för konstnärerna. Exempelvis har man satsat på kulturinstitutionerna och arrangörerna. Konstnärsnämnden ser att politiken har varit till gagn för konstnärerna men att den inte nått sina mål. Ett mer direkt fokus på det konstnärliga skapandet och dess förutsättningar behövs och idag än mer då antalet fasta anställningar minskat drastiskt. Troligtvis är mer än 90 % av alla konstnärer idag frilansande arbetstagare eller uppdragstagare/egenföretagare.

3.2 Gränsdragning mellan fri sektor och institution

Kulturpolitikens arbete med fördelning av medel inom konstarterna görs idag med en åtskillnad mellan enskild individ och grupp. En åtskillnad som i huvudsak även är linjen mellan enskild konstnär och gruppbildning inom konstart, med vilket menas att enskilda producenter, curatorer osv. inte kan erhålla medel. Gränsdragningen har även blivit den officiella gränsdragningen mellan å ena sidan Kulturrådet och å andra sidan Konstnärsnämnden och Författarfonden. Gränsdragningen är även i juridisk mening gjord dvs. att Kulturrådet bara kan ge bidrag till vissa juridiska former. Konstnärsnämnden har ingen tydlig skrivning om juridisk form men har i praxis tolkat förordningarna så att medel enbart kan tilldelas enskild person eller enskild firma.

Det finns en tendens i kulturpolitiken att med fri sektor i huvudsak mena de fria grupperna inom teater-, dans- och musikområdet och separera det från vad som kallas konstnärsstöd. Det är en helt fiktiv uppdelning som enbart härrör sig från en uppdelning av budgetposter. På så sätt närmast osynliggörs bildkonsten och författare i diskussioner om den fria sektorn. Dessutom tenderar diskussion om konstnärsstöd att utesluta konstnärer inom kollektiva konstarter.

Gränsdragningen har med tiden lett till ökade problem för myndigheterna men kanske först och främst för enskilda individer och för konstens utveckling. Problematiken blir tydlig i de kollektiva konstarterna men finns även inom bild- och formkonsten. Idag arbetar många bild- och formkonstnärer kollektivt

under lång tid eller i tillfälliga projekt. Bildkonstnärer gör processartade projekt som involverar (och anställer) ett flertal andra personer. Dansgrupperna är till stora delar inga grupper med kontinuerligt anställda dansare utan tillfälliga projekt runt en upphovsman, koreografen. En dansgrupp eller som det ibland kallas dansgrupp/fri koreograf är idag allt ifrån en tillfällig konstellation till ett kontinuerligt produktionsbolag med mångmiljonomsättning. Fria musikgrupper är ofta inga grupper utan enskilda individer som tillsammans verkar under kortare eller längre tid och ändå får ett frigruppsbidrag.

Konstnärdsnämnden ser en annan huvudlinje som är konst som skapas på konstnärernas initiativ, på eget uppdrag, och konst som skapas på uppdrag från det offentliga. Den interna argumenteringen och logiken inom Konstnärdsnämnden följer denna linje som i grunden är en fråga om konstnärlig frihet. Nämnden fördelar medel till enskilda konstnärer som befinner sig inom den fria sektorn, inte till enskilda konstnärer som är fast anställda vid en institution. Den stipendie- och bidragsgivning som nämnden hanterar omfattas helt av konstnärspolitikerna och utgår alltid ifrån konstnärens eget initiativ. Kriterierna för bedömning är konstnärlig kvalitet, ekonomiskt behov, geografisk spridning, genrespridning, jämställdhet och mångfald. Åtterrapporering krävs enbart på vissa bidragsformer och är då koncentrerade på det konstnärliga innehållet/resultatet. Stipendie- och bidragsgivningen är snabb, kan omprioriteras, och når det nyskapande och genreöverskridande. Det är en stipendie- och bidragsgivning som utgår ifrån att stödja konstens egen kraft och egenart.

Konst som skapas på ett offentligt uppdrag har andra förutsättningar. Där skall med självklarhet den offentliga ägaren kunna ge ramar och förutsättningar men har då även ansvaret för att finansiera det hela fullt ut. Kriterierna vid bedömningen är delvis andra och riktar in sig på det publika mötet. Åtterrapporering är därmed även betydligt mer omfattande än en redovisning av det konstnärliga resultatet. Det är för Konstnärdsnämnden tydligt att det är svårt att kombinera dessa två seenden och förutsättningar i samma instans. Det som man har fullt ansvar för tenderar att alltid komma först i behovsprövningen. Det som inte har en stark struktur och därmed heller inte starka företrädare tenderar att fortsätta att vara svagt.

Konstnärdsnämnden menar att en samtida kulturpolitik måste diskutera denna gräns och välkomna nya synsätt som skapar nya förutsättningar för att konsten skall fortsätta att vara en fri och obunden kraft i samhället och en del av en demokratisk infrastruktur.

3.3 En vision om Konstnärsnämndens framtida uppdrag

För att staten skall kunna driva en tydlig och framträdande konstnärspolitik så behövs en myndighet som kan driva den i samarbete med andra myndigheter, institutioner och organisationer, inte minst konstnärsorganisationer.

Konstnärsnämnden vill erhålla uppdraget att vara central förvaltningsmyndighet för konstnärspolitikerna med ett nationellt uppdrag. Konstnärsnämndens nuvarande form som varande en styrelsemyndighet bör tydliggöras genom ett namnbyte där ändelsen "nämnd" försvinner.

Formerna för en stipendie- och bidragsgivning som utgår ifrån gränsdragningen "eget initiativ" oavsett juridisk form bör prövas och internationell verksamhet, sk. Iaspis-liknande strukturer, bör utvecklas för alla nämndens konstområden.

Nämnden skall kunna ge bidrag, dvs. pröva och bedöma, till organisationer med uppdrag inom konstnärspolitikerna såsom Filmform och eventuellt EMS (Elektroakustisk Musik i Sverige)

För att kunna driva en positiv utveckling av konstnärernas villkor bör nämndens analys och bevakningssida för att förbättra konstnärernas villkor stärkas, se nedan.

3.3.1 Bevakningen av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Konstnärsnämnden har under de senaste åren byggt grunden för en bevakning av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor som gett tydliga resultat. Genom analyser och statistik ses nämndens arbete som en objektiv röst som ger grundfakta för ett konstnärspolitiskt samtal. Webbportalen Konstnärsguiden ger direkt stöd till enskilda konstnärer gällande trygghetssystemen och nämnden agerar som en samtalsplattform för diskussioner om konstnärernas villkor inom andra politikområden såsom arbetsmarknadspolitiken.

För att gå vidare bör nämndens uppdrag att bevaka konstnärspolitikerna nationellt tydliggöras, dvs. även regionalt och kommunalt och inom andra delar av kulturpolitikerna såsom institutionerna men även inom den privata sektorn. Uppdraget bör tydligt omfatta alla konstområden, dvs. även ordområdet.

Nämndens arbete med att vara ett centralt organ för samtal och samspel mellan andra politikområden för förbättringar av konstnärernas villkor bör stärkas tillsammans med den praktiskt övergripande rådgivningen såsom utbyggnad av Konstnärsguiden för internationellt arbete.

Bevakningen av konstnärernas ekonomiska och sociala villkor samt bevakning av trygghetssystemen utgår ifrån konstnärens perspektiv, dvs. producentens förutsättningar för konstnärligt skapande. Gränserna blir då mycket vida och sträcker sig över privatekonomi, andra politikområden (social, jämställdhet, arbetsmarknad, justitie, utbildning m.fl.), offentligt finansierad (statlig, regional och kommunal) verksamhet liksom privatfinansierad. Efter åtskilliga utredningar ("Konstnärernas villkor", "Arbete åt konstnärerna", "Konstnärstödsutredningen", "Konstnärerna och trygghetssystemen"), syns tydligt att konstnärernas arbetsmarknad/marknad ofta skiljer sig radikalt från annan yrkesverksamhet.

Kulturrådets analys och statistik utgår från det publika mötet. Konstnärsnämnden anser att den är av högsta vikt och kan sägas statistiskt beskriva kärnan i kulturpolitiken medan utgångspunkten konstnärligt skapande kan sägas vara utgångspunkten för konstnärspolitiken eller om man så vill konstpolitiken.

Ett tydligt och aktuellt exempel är de båda myndigheternas förhållningssätt till gränserna för bild- och formområdet. Kulturrådet arbetar med en ny statistik för området och ser då det publika mötet som utgångspunkt dvs. vill göra serier av statistik som omfattar konsthallar, museer, privata konsthallar och gallerier m.m. Konstnärsnämndens syn på bild- och formområdet omfattar självklart dessa möten med publiken men även privat försäljning, droit de suite, och andra upphovsrättsliga ersättningar, individuella stipendier, internationellt kulturutbyte, ateljéstöd samt offentligt ägda ateljéer, kollektivverkstäder, Sveriges konstföreningar, m.m.

Konstnärsnämnden tror att dessa två skilda analyspunkter behövs för en rättvisande och grundlig beskrivning av kulturområdet. En helt annan analyspunkt är självklart en utomstående analys av hela kulturpolitiken inklusive konstnärspolitiken. Men den analysen bör göras av en utomstående part

Beslut i detta ärende har fattats av Konstnärsnämndens styrelse, ordförande Ingrid Elam, vice ordförande Sune Nordgren, Christina Eriksson Fredriksson, Anders Forsman, Alfons Karabuda, Lotta Lekvall, Efva Lilja, Göran Malmgren, Cecilia Nilsson, Johan Bengt-Påhlsson, Jannike Åhlund och den 18 maj 2009. Föredragande tjänsteman har varit kanslichef Ann Larsson.

Ann Larsson
kanslichef